

LANURI

Aurel Vlad

Peisaj sighișorean

Director :
MIHAIL AXENTE

Redactor :
GEORGE POPA

Anul IV. No. 2

1937

„SĂRĂCIA“ LITERATURII NOASTRE DRAMATICE*)

Periodicele noastre desbat adeseori, și cu multă îngrijorare, problema teatrului românesc. Prin interviu-uri în serie și prin articole deliberative, se reia, de de mai multe ori într'un an chiar, o discuție ale cărei temeuri se pot deduce din însăși existența ei îndelungată. Căci toate demonstrațiile acestea publicistice n'au alt rost decât acela de a semnală o *criză* a teatrului românesc contemporan, *criză* care se manifestă când în toate elementele unui gen artistic atât de complex, cum este teatrul, când numai în unul dintre ele, de pildă în domeniul literaturii dramatice, ori în arta regiei în cel mai larg înțeles al acestui cuvânt.

În toamna trecută, un publicist de mare talent, d. Mihail Sebastian, a semnalat în *Revista Fundațiilor Regale*¹⁾ o diferență enormă de nivel între literatura dramatică actuală și celelalte genuri literare: poezie, roman, critică, eseu, întemeindu-se cu deosebire pe lipsa totală de interes pe care o manifestă fața de literatura dramatică „tânăra generație” de scriitori, aceea care a intrat în arena literară, ajungând chiar „la o relativă maturitate de creație”, în ultimii zece ani.

Constatarea d-lui Sebastian este categoric formulată și ea nu e exagerată decât în butada episodică, prin care se caracterizează punctul actual de evoluție al literaturii noastre dramatice prin *momentul Haralamb G. Lecca*, — moment de mult depășit, fără'ndoială. „Această sărăcie, spune d. Sebastian, pe care o marchează literatura noastră dramatică de azi, este cu atât mai ciudată, cu cât ea corespunde unei adevărate activități febrile în celelalte domenii literare și artistice.

Când romanul, poezia, critica și eseu au câștigat în ultimii zece ani o vivacitate pe care niciodată n'au avut-o înainte, când și sub raportul producției materiale (adică al numărului de cărți tipărite — criteriu elemen-

*) Cuvinte rostite la șezătoarea Asociației Scriitorilor Români din Ardeal, care a avut loc la Brașov, în 14 Februarie c.

1) *Notă despre literatura dramatică* (Septembrie 1936).

tar, desigur, dar nu lipsit nici el de interes) și mai ales sub raportul valorilor, fiecare din aceste genuri a trăit în ultimul deceniu o perioadă de reînnoire — reînnoire de substanță, de stil, de spirit — singur teatrul a rămas în afara acestei mișcări generale, cași cum el n'ar fi fost solidar cu ansamblul celorlalte domenii de artă și literatură, cași cum el ar fi dus în mijlocul lor o existență de insulă“.

Un diagnostic atât de sever trebuie examinat însă mai de aproape, căci el ni se pare a fi susceptibil de oarecari retușări de timbru optimist, cu toate că, repetăm, global privit el este întemeiat.

O distincție trebuie făcută dela început. Există, mai întâi, o lipsă de interes a celei mai tinere generații de scriitori față de literatura dramatică, fenomen cât se poate de semnificativ, dar nu lipsit de explicație. În rândul al doilea, există o recoltă redusă de lucrări de teatru, o „sărăcie“ a literaturii dramatice actuale în general, independent de aportul generației literare din ultimul deceniu în acest domeniu.

Această sărăcie nu este însă atât de mare cât i se părea d-lui Sebastian. Adevărul acesta s'a însărcinat să-l demonstreze d. Pompiliu Constantinescu într'un eseu din revista *Vremea* (27 Septembrie 1936), citând o serie întreagă de piese de teatru mai noi, ca *Patima Roșie* a d-lui M. Sorbul, *Săptămâna luminată* a lui Săulescu, *Mușcata din fereastă* a d-lui Victor Ion Popa, *Zorile* d-lui M. Ștefănescu, *Omul cu mârșoaga* al d-lui G. Ciprian, *Suflete tari*, *Act Venețian* și *Mioara* de d. Camil Petrescu, *Domnișoara Nastasia* a d-lui G. M. Zamfirescu, *Meșterul Manole*, *Cruciada Copiilor* și *Avram Iancu* de d. Lucian Blaga, *Molima* d-lui Ion Marin Sadoveanu, și altele, spre a dovedi că Haralamb G. Lecca nu este, totuși, ultima etapă a teatrului românesc.

Dar și lista de lucrări dramatice prezentată de d. P. Constantinescu are o lacună, asupra căreia am dori să stăruim puțin. Nu e vorba, bine înțeles, de omisiunea pur statistică a unor lucrări izolate cari într'un tablou definitiv ar trebui să-și găsească neapărat loc lângă cele citate, căci d. Constantinescu nu și-a pro-

pus să alcătuiască un astfel de tablou. S'a trecut cu vederea o întreagă categorie de asemenea lucrări, și anume acelea cari n'au fost montate pe scena Teatrului Național din București sau a unui alt teatru din Capitală, ci numai la Teatrele Naționale din provincie. Cu o omisiune de atari proporții, d. P. Constantinescu a adoptat un procedeu care este aproape general în periodicele noastre din Capitală.

Intr'adevăr, există un obicei vechiu, la periodicele din capitală, care constă în ignorarea îndărătnică a fenomenelor de artă cari se produc în centrele de cultură provinciale. Dacă nu sunt ignorate cu desăvârșire, aceste fenomene sunt apreciate dela o anumită altitudine, cu o condescendență umilitoare, măcar pentru unele dintre ele, cari în substanță nu sunt inferioare unor fenomene contemporane ce s'au manifestat în Capitală. În general, Capitala ia cunoștință de un scriitor numai dacă și-a tipărit volumul la una din editurile ei, discută un autor dramatic numai când i s'a reprezentat opera la unul din teatrele ei, apreciază un artist numai când apare cu creația lui pe una din arenele ei, cu toate că, și e foarte firesc, aprecierile și discuțiile acestea vor să îmbrățișeze fenomenul artistic românesc în întregimea lui. O dovadă despre această atitudine avem în însăși felul cum se ia notă, din când în când, despre existența periodicelor literare din provincie. Uneori însă Capitala ține să aibă și o informație proprie despre fenomenele de această natură ce se produc în afară de barierele ei și atunci angajează, sau tolerează, pe acei cronicari îndrăgostiți de „scrisorile” din provincie, cari, în majoritatea cazurilor oferindu-și singuri marfa, se trudesesc în fel și chip să deștepte interes pentru evenimentele ce vor să lanseze, cu îndoelnic succes. Căci pentru capitală aceste exhibiții sunt condamnate aprioric la o valoare minoră și fenomenele semnalate de ele nu devin monedă curentă decât în cazuri excepționale, în orice caz ele contează prea puțin în stabilirea unei rezultante sintetice, care trebuie să rezume activitatea unui an bunăoară.

Să-mi dați voie să mai dau un exemplu despre această atitudine a Capitalei și despre efectele ei. După

cum știți, alături de întâmplările politice și de faptele diverse ce se petrec la provincie, marile cotidiene din Capitală iau notă uneori și de micile evenimente din domeniul artei și al literaturii — cu un cuvânt al „culturii” — ce se produc în aceeași provincie. Toate acestea însă, cu rari excepții, sunt înregistrate într-o pagină izolată, tipărită pentru uzul exclusiv al provinciei respective. Ceea ce se petrece în Ardeal nu trebuie să știe decât ardelenii, ceea ce se petrece în Banat nu trebuie să afle decât bănățenii, la fel pentru Moldova și celelalte provincii ale țării și mai cu seamă lucrurile acestea sunt scutiți să le afle locuitorii Capitalei. S'a bătut în anii de după războiu multa monedă din existența unui regionalism dăunător solidarității naționale și unității statului nostru național. Vă întreb însă dacă nu sunt aceste „pagini” provinciale ale marilor noastre cotidiene, cari împart țara în felii izolate, un ferment de multiple regionalisme, începând cu acel al Capitalei?

Și atunci, ca să ne întoarcem la problema care ne interesează mai de aproape, în lista d-lui Pompiliu Constantinescu nu veți găsi amănunțit vreo piesă de teatru care a fost montată numai la unul din teatrele din provincie și nu le va discuta nici d. Sebastian pe acestea. Dar ele sunt menite să scada, cel puțin cantitativ, acea sărăcie a literaturii dramatice actuale, pe care cu toți o regretăm, în măsura în care există, și poate, vor reuși să scadă și lipsa de interes a celei mai tinere generații de scriitori față de această literatură. Căci, e bine înțeles, nu ne ocupăm acum numai de capod-operele genului, ci și de încercările mai modeste, ce nu vor înfrunța nici judecata criticii contemporane, poate și cu atât mai puțin pe aceea a viitorului. Această libertate de mișcare ne-o oferă însăși d. Sebastian, într'un al doilea articol, asupra căruia vom reveni, unde spune printre altele: „Din zece piese comandate, să presupunem că nu s'ar scrie decât patru; din patru piese scrise, să presupunem că izbutită nu ar fi decât una singură. Ar fi de ajuns pentru ca existența unui teatru românesc să fie justificată“.*)

*) Notă tot despre literatura dramatică. R.F.R., Noembrie 1936.

Cercetând deci, pe lângă repertoriile teatrului din Capitală, și pe acelea ale Teatrelor Naționale din provincie, vom constata că teatru s'a scris totuși în ultimii ani, căci s'au reprezentat numeroase piese românești și multe vor fi rămas cu totul necunoscute, în manuscris, nefiind montate încă de nici un teatru. Pentru dovadă recurgem numai la datele tipărite, ce pot fi ușor verificate, și vom da, în acelaș timp, cinstea cuvenită celui mai vechiu dintre teatrele noastre de provincie. Iată, deci, repertoriul Teatrului Național din Iași, reprodus în studiul atât de interesant al d-lui Sandu Teleajen.*) În stagiunea 1924/25 găsim, în afară de „Un erou” al d-lui Kirițescu și *Nodul gordian* al d-lui Valjean, pe cari le întâlnim citate și discutate mai des, lucrări originale ca *Arta iubirii* de T. Scorțescu, *Mirajul Alpilor* de acelaș, *Moșnenii* de Sandu Teleajen, *Irena* de Adrian Pascu, piese ce nu prea figurează în eseurile cari desbat problema literaturii dramatice actuale. În stagiunea următoare găsim deasemenea lucrări din această categorie, și anume *Nebunul* de C. Manolache, *Prăbușirea* de Ion Peretz, apoi în stagiunea 1926/27: *Tanti Viorica* de T. Scorțescu, *Țiganca* de S. Teleajen, în 1927/28: *Jucăria dracului* de acelaș S. Teleajen, în 1928/29: *Miron Costin* de V. Cosmovici, *Când înfloresc salcâmii* de C. Manolache, *Comedia morții* de A. Pascu — și așa mai departe.

Asemenea date se găsesc apoi și în repertoriile celorlalte teatre din provincie, pe cari nu le mai răscolim acum, spre a nu da acestei schițe de conferință un aer prea pedant. Ne vom permite totuși să mai cităm un autor dramatic, complet necunoscut încă pentru Capitală, care este însă printre cei mai originali și mai moderni din câți au scris teatru în epoca de după războiu. E. d. Victor Papilian ale cărui piese au fost reprezentate până acum numai la Teatrul Național din Cluj, bineînțeles înainte de a fi fost d-sa directorul acestei instituții.

Încă din 1932, d. Ion Breazu semnala în mod special pe dramaturgul Victor Papilian, ce nu era atunci

*) Teatrul Național din Iași, în „Boabe de grâu” an III, 1932.

decât la jumătatea drumului parcurs până astăzi, socotind piesele lui „încercări îndrăznețe ale unui suflet frământat, inegale, uneori neînțelese, dar cu nu știu ce vrajă secretă în ele“.*) De atunci încoace această „vrajă“ a mai fost împărtășită publicului clujan, în piese (*Cerurile spun*, *Alt glas*) în cari acționează cele mai tainice puteri ale sufletului omenesc, în tovărășie intimă cu ineluctabile forțe biologice sau cosmice, realizând acea viziune artistică complexă, atât de caracteristică pentru literatura modernă, în care puterile inconștiente stau alătura, pe acelaș plan, dacă nu chiar mai proeminente, cu facultățile lucide ale conștiinței omenești.

*

Rămâne totuși în picioare, recunoaștem și noi, aserțiunea că scriitorii români contemporani — și cu deosebire cei tineri — n’au fost câștigați pentru teatru, uneori și cei cu vocație dovedită pentru un gen atât de deficil au fost desgustați de a mai continua o profesiune începută sub norocoase auspicii. Vom mai cita un ultim pasaj, din al doilea articol al d-lui Sebastian, pasaj al cărui înțeles este din cuvânt în cuvânt adevărat. „Nu poate nicăeri exista o literatură dramatică, spune d-sa, dacă mai întâi nu există o scenă, gata să o primească, să o provoace și să o realizeze. Teatrul se scrie pentru a fi jucat. Această propozițiune este de o brutală banalitate, dar și de un mare adevăr. Ea explică în întregime carența literaturii noastre dramatice.“

Dar trebuie să ne înțelegem asupra modalității de a „provoca“ o literatură dramatică.

Literatura lirică și epică nu are nevoie de prea multe condiții materiale, spre a-și putea face drum în lume. Unicul obstacol de înlăturat este tiparul. Odată tipărită, nuvela sau poezia se înfățișează cetitorilor, cărora le-a fost destinată, în plinătatea facultăților ei. E adevărat că tiparul este în multe cazuri un obstacol destul de rezistent, dar volumul independent poate fi suplinit de reviste și uneori chiar de ziare, iar reviste și ziare vor exista totdeauna.

*) *Teatrul Național din Cluj*, în „Boabe de Grâu“, 1932.

Alta este situația literaturii dramatice. În genere, obstacolul tiparului există și aici, căci o dramă nu poate fi păstrată la infinit în manuscris decât cu riscul de a nu fi reprezentată pe scenă niciodată. Reprezentația scenică înseamnă adevărata lansare a operei dramatice și toată dificultatea de aici provine. Scriitorii de după războiu, de orice gen literar, au adus în scrisul lor o sensibilitate nouă, o problemă nouă și o tehnică nouă. Tiparului nu i-a fost prea greu să-și însușească procedee noi, proprii pentru această literatură de factură revoluționară. În teatru însă aceste procedee erau în funcție de oameni, de directori de scenă și de actori. Dacă aceștia ar fi fost gata de la început să se adapteze noilor procedee ale literaturii, să se armonizeze cu ele, e foarte probabil că n'ar fi existat o carență a literaturii noastre dramatice. Impresia noastră este însă că acest proces de sincronizare între literatura dramatică și între arta dramatică la noi nu s'a produs, sau s'a produs într'o măsură insuficientă.

În toate țările de cultură au apărut, în epoca de după războiu, oameni de teatru cari au revoluționat arta dramatică, uneori chiar anticipând un proces de înnoire a literaturii, ori ținând cel puțin pasul cu acest proces paralel. Teatrul modern rusesc a fost stimulat de activitatea marelui creator în domeniul artei dramatice, C. Stanislavski, și de opera elevilor și a emulilor săi, chiar când aceștia au căzut în exagerare. În Franța, teatrul modern a fost „provocat” — acest lucru îl amintește în treacăt și d. Sebastian — de talentatul actor și director de scenă Louis Jouvet — și de tovarășii lui, adăugăm noi, Charles Dullin, Gaston Baty, Georges Pitoeff, precursorul lor fiind Jacques Copeau. Dar accentul trebuie pus pe calitatea proprie a operei acestor „animatori de teatru”, ca să întrebuițăm un termen la modă,* pe suflul nou pe care l-au creat ei, înnoind arta directorului de scenă și pe aceea a actorului. Căci actori și directori de scenă talentați — judecați în abstract — mai sunt și alții la Paris, în afară de cei amintiți, și totuși ei n'au provocat o literatură dra-

*) R. Brasilbach, *Animateurs de théâtre*. Paris, ed. Correa.

matică nouă, cu virtuți artistice, ci doar un repertoriu cu existență cel mult de o stagiune.

Ceea ce ne-a lipsit nouă, în această epocă, au fost marii „animatori de teatru“ în spirit modern, sau dacă i-am avut, ei n’au fost puși în situația de a putea lucra, căci la noi sunt condiții financiare mai dificile decât în altă parte. A lipsit inițiativa particulară pentru sprijinirea unei astfel de întreprinderi, iar oficialitatea este prin definiție conservatoare, dacă nu retrogradă. Și nu vi se pare semnificativ faptul că, dintre încercările izolate de această natură, încercări lipsite de continuitate și de durata necesară pentru crearea unui curent, două dintre cele mai valoroase s’au manifestat nu în capitală, ci în Teatrele Naționale din provincie? Întâia este stagiunea dela Cernăuți a d-lui Victor Ion Popa, omul înzestrat cu toate calitățile unui animator de teatru, iar a doua, stagiunea sau stagiunile dela Iași ale d-lui Ionel Teodoreanu, în anii când îndrăzneala, tinerețea și elanul acestui director de teatru au fost ajutate de curajul și priceperea directorului de scenă Ion Maican. Și avem credința că, în urma imboldului dat de spiritul larg și febril al actualului director, și Teatrul Național din Cluj este pornit spre o asemenea experiență, dar ne păzim să anticipăm, spre a nu ieși din domeniul controlabilului.

Ceea ce e sigur însă, este faptul că d. Victor Ion Popa n’a avut conducerea Teatrului din Cernăuți decât un singur an, iar colaborarea d-lui Maican cu d. Ionel Teodoreanu, n’a durat mai mult decât două sau trei stagioni. Căci așa e rânduiala lucrurilor dela noi: nestatornică și prea mult robită hazardului. Așa credem că se explică împrejurarea că la noi nu s’a creat o atmosferă favorabilă teatrului modern, care să angajeze pe scriitori, și cu deosebire pe cei tineri, în serviciul teatrului, cucerind în acelaș timp și interesul publicului pentru această artă. Căci publicul nu rămâne nepăsător în fața eforturilor cinstite de creație nouă și valoroasă.

OLIMPIU BOITOȘ

POEM PENTRU FATA ROMÂNULUI

Fată de sat, a plugarului, ori a oerului,
Ti-au căzut pe umeri grădinile cerului
Și ai crescut, mătasă și culoare,
Din sângele pădurii, din isvoare,
Din fluer de mesteceni, din sănătatea țării,
Ca o doină a cuminicării.

Pe hârtibaciul inimii te-ai scris
Cu păsări mari din flautul deschis,
Cu luna ca o frunză, cu brazii la hotar,
Cu sunete de miere și cleștar.

Eu știu că vei rămâne printre plante și luceferi,
Acolo, în satul cu românii teferi,
Lângă biserica pădurilor, lângă minuni,
Din care toată frumusețea s'o aduni,
Dar inima aceasta, știu, te va purta
Ca pe un murmur limpede de stea,
Peste orașe, peste prieteni, peste vreme,
Chemare tot mai caldă în poeme.

Tu vei ierta că astăzi poetul nu poate
Să coboare 'n cuvinte miresmele toate,
Dar emoția aceasta nici când nu va fi scrisă:
Vor mai rămâne păsări în inima închisă,
Ce vor cânta acolo, cu apele și luna,
O amintire pentru totdeauna.

GEORGE POPA

VIATA LA TARĂ

În Potlogeni, domnișoara Margareta Ionescu își ducea viața într'un mod excesiv de corect. Venită din Capitală, își făgăduise, par'că, să nu bătătoarească decât poteca scurtă dintre casă și oficiul poștal.

Deși numai telefonistă diurnistă, domnișoara Ionescu, se părea că ține să ridice la maximum prestigiul instituției în care servea.

În Potlogeni, de bine de rău, mai erau câteva „familii” în care și-ar fi putut topi urâtul vieții de țară și îndulci nostalgia după orașul natal... Era dirigintele agenției poștale, (încadrat cu gradul de factor poștal cl. I), învățătorul, popa, notarul, toți familiști și oameni de frunte în sat. Mai era apoi coana moașe, o domnișoară foarte serioasă, de fel tot din București.

Domnișoara Ionescu însă se ținea într'o desăvârșită rezervă. Foarte conștiințioasă în slujbă, de dimineața până seara ședea în fața centralei cu trei schimbătoare, echipată cu casca pe cap, asudând în tot felul de convorbiri:

„Alo Risipiți... Risipiții... Alo!... Nu se-aude?... Risipiții!!...”

Când vedea că nu răspund Risipiții pe firul „direct”, operă schimbătorul ca să-l obțină prin oficiul Ciorofleac... Și atunci, chestiunea se complica...

Ciorofleacul?... Dudue, te rog dă-mi Plosca, Căzănești, Boanta, Risipiți... Alo!... Alo Plosca, Căzănești, Boanta, Risipiți!... Alo!... Poftim că m'a închis Ciorofleacul!... Alo Ciorofleacul!... Dudue, te rog... Uite că m'a închis din nou!... Alo... Aici Potlogeni... Da, eu sunt!... Tu ești Gică?... Ce să fac, dragă... Imposibil, am încercat toate mijloacele!... Cine? Doctorul Țipirig?... Nu cred, este prea târziu... Cinci luni, dragă!... La revedere. Alo, Alo Ciorofleacul... Domnule diriginte, oficiul Ciorofleac nu vrea să răspundă!...

Domnul diriginte se indigna cu o înjurătură, după care punea, cu nădejde mâna pe receptor.

„Alo... Alo oficiul Ciorofleac... Cine e la telefon? Tu ești cumnate Ghiță?... Spune-i mă duduii să răspundă la tifon, că avem de dat o notă extra-urgentă... Ce, vrei să intrăm la apă?... Dați-ne Risipiții... Risipiții?”

Viața la țară

Luați o notă... „Notarului comunei Risipiți... Trimiteți urgent cele cincizeci de ouă de biblică pistriță și răspundeți la ordinul nostru 475 fiind cerut de Minister... semnat: pentru Subprefect, Secretar Ioniță Hârdău“... Oficial, 483... Dă-mi numărul de intrare... Salutare... Ce să mai aude, mă, cu guvernul? Tu ai mai cetit jurnala zilele astea?... Am auzit că l-a ales pe finu Trică de conțiliu!!... S'auzim de bine“...

În convingerea tuturor era că domnișoara Ionescu se simțea foarte bine în Potlogeni. Ca probă era faptul că fata se îndreptase, rotunjindu-și tot mai mult formele corpului! Lucrul nu era deloc de mirare; viața liniștită și ordonată, aerul curat de țară, alimentația abundentă, slujbă fără prea mare răspundere...

Și tot în convingerea elitei din Potlogeni era că dăduia dela telefon trebuia să fie o față căreia îi place să citească, să fie la curent cu ce se petrece prin țară, prin America și prin județele de prin împrejurimi...

Cariola poștală aducea zilnic domnișoarei Ionescu „Universul“ și „Sorocul“, foaie pentru educația fetelor și creșterea copiilor mici, la care era abonată, și pe care, după mărturia gazdei, le citea atent, până noaptea târziu, notându-și într'un caeșel toate câte le găsea de folos pentru viitor. Dimineața și-le rânduia frumos pe masă, sorbea o strachină cu lapte dulce și se ducea, punctual, la serviciu.

„Alo!... Boanta, Grozăvești...“

Acelaș și acelaș cântec, care o scotea câte odată din sărite... Boanta deranjat, Grozăveștii nu răspund. Alo!... Cine este acolo?... Tu și cu moș Ghiță?... Cine ești tu și cine e moș Ghiță?... Alo Boanta, Grozăvești!... Da, Potlogeni... Bonjour Gică... Nimic, dragă!! Nu știu ce este de făcut!!... Dă-l Dracului de Țipirig! Sunt șapte luni, omule!... La București, nu viu... Am să aranjez eu altfel! La revedere... Alo Risipiți...“

La asfințit, domnișoara Ionescu se plimba dealungul zăvoiului de pe malul Potlogelului, ascultându-i foșnetul frunzelor și privind la șuvițele apei care se topeau în mocirlă. Câte odată, trecea peste podișca aruncată între maluri, cercetând visător zarea, care se rezema în moșurile de stuf ale Miorcanilor, sau aruncând cu pietricele în broaștele cari orăcăiau, vestind de moină.

Și timpul trecea zi după zi, lună după lună, fără să clatine cu nimic tihna satului, până într'o dimineață, când domnișoara Margareta Ionescu, palidă și obosită, având atâta nevoie de liniște, prinse să hăue ulițele Potlogenilor, alarmate de vestea adusă de un vătășel de-al primăriei :

„Pe podișca de peste Potlogeni s'a găsit aruncat un copil mic...

„Rușine și păcat de Dumnezeu... Să se vestească jandarmii !...

„Și procororul...

„Ba numai jandarmii... N'o să mai vie domnul procoror pentru o țintă de copil...

„Auziți că e viu și este băiat !...

Cei doi jandarmi, proaspeți avansați în grad, cum auziră raportul vătășelului, săriră, arși, din pat :

„Ce-i facem, Berechet ?...

„Caută mă în „manualul șefului de post“...

„Mă, eu zic să luăm întâi măsură să nu se miște din loc corpul delict !...

„Ce să nu se miște, domnule șef, că țipă și dă din picioare“, se vaicări vătășelul.

„V'a luat mama dracului o să se șteargă urmele !!...

„Ba urmele nu se șterg, că boracul are pân-te-carniță și lasă urme mereu, mereu...

„Trage-ți cizmele, Popescule...

„Repezi-te mă, și nu lăsa lumea să se apropie... Să avanseze toată lumea înapoi, că o mănâncă codul penal...

„Să luăm o testea de hârtie, toc și cerneală, ca să dresăm actele...

„Mă, să nu uităm „manualul“ !...

Se echipară într'un minut și porniră la podișca Potlogelului. Aci, lume ca la iarmaroc. După câteva îmbrânceli, scurte și de absolută rigoare, jandarmii făcându-și un cerc larg, liber, porniră să cerceteze. Popescu, ca mai tare de condeiu, începu redactarea procesului-verbal, turnând în violet, formula consacrată : Probes-verbal. Astăzi anul... luna... ziua... Noi jandarm Sergent Instructor Berechet Stan, șeful postului Potlogeni, Ofițer de poliție judiciară, și noi jandarmi Sergent Instructor Popescu Ion, ajutor șef de post, trans-

portându-ne la podețul de peste Potlogel, am constatat un caz de...

„Cum să-i zicem cazului, Berechet?...

„Păi, de mă, Popescule, eu zic că e pruncucidere!...

„Mă Berechet, să nu ne ardem!?...

„Cum să ne ardem, mă! Nu este prunc?...

„Bine mă, este prunc, dar nu e cu ucidere!... Nău-
vezi că dă din picioare!...

„Așa este... Să știi c'am încurcat-o.

„Să căutăm în manual.

„Să-i zicem crimă...

„Mă, da deștept mai ești?!... Crimă este numai la
oameni mari!... Să-i zicem așa, cumva, tot cu ceva de prunc.

„Da de ce nu l-a strâns domnule, de gât... Era
mai descurcat...

„Popescule, mi-am adus aminte. Este „bandonare“!..

„Așa este, mă!... Imi umbla și mie prin gură, dar
nu o nimeream... Atunci, să-i zicem un caz de bandonare,
a unui prunc nou născut...

Și, continuând:

.....care prunc era așezat pe podețul de peste Pot-
logel, cu fața în sus și despuiat... Asupra sa negăsind
nici un fel de acte, am pornit cercetări ca să aflăm
că cine a cutezat la făptuirea faptului...

Aci, Popescu așează tocul după ureche și rosti
solemn:

„Să începem cercetările, Berechet:

„Să le începem, Popescule...

„Tăcere mă, că începem cercetările!!...

O femeie îndrăzni să intervină.

„Domnule șef, ar trebui ridicat copilul și dus la o
casă de creștin, că a învinețit de frig.

„Ce tot pâlăvrești, femeie!... Crezi că așa merge?
Să vedem mai întâi ce aleg cercetările!...

„Sigur, să aleagă întâi cercetările!...

„Lasă-i Popescu și hai să cercetăm...

„Așa este, hai să cercetăm...

Trebuind să înceapă „cercetările“, cei doi oameni
ai legii tușiră scurt își ascuțiră mințile, încruntară din
sprincene și se scărpinară după ureche...

Poporul aștepta înfrigurat să vadă desfășurarea acestui proces de descoperire a făptașilor... Copilul scheuna, prididit de foame și de frig... Iar cei doi matadori îl priveau blejdiți, sfortându-se zadarnic să găsească un început, care să-i ducă pe drumul adevărului...

Intr'un târziu tăcerea se rupse :

„Să începem cercetările, Popescule...”

„Să le începem, Berechet...”

„Tu, ce crezi?...”

„Eu, se pronunță cu desăvârșită siguranță și competență Berechet, sunt aproape sigur că pruncul este făcut de vre-o femeie!!...”

„Așa cred și eu.

„Care o fi aia, mă?”

„Dumnezeu s'o știe!... N'o da sfântul s'o dovedesc!...”

„Mă, care cunoașteți cu cine seamănă copilul ăsta. Poporul îl privi atent, judecă lucrurile, dar se codi la răspuns.

„Mă, nu-l asemue nimeni?...”

Un țărăn, îndrăsni să răspundă

„De, domnule șef, parcă n'ar fi de prin partea locului. Ai noștri nu sunt așa pîrpirii și albi la piele...”

„Popescule, să mai căutăm în manual...”

„Și ce să găsim acolo?”

„Așa este, ce-o să găsim?...”

Urmă iarăși ascuțirea minților, încruntarea sprincenelor și scărpinatul după ureche... Dirigintele poștei, prezent și el la cercetări, și pe care îl îmbătrânise împărțitul corespondenței, observă scurt :

„Domnule șef, ia uitați-vă la jurnalul ăla de sub copil... Are o adresă pe el... Să vedem ce scrie pe ea...”

„Ce importanță are?...”

„Are, ca să știm al cui este... jurnalul!...”

„Să ne uităm, Popescule?”

„Haide să ne uităm, Berechet!

Traseră jurnalul de sub copil și citiră adresa :

„Domnișoarei Margareta Ionescu, Oficiul Potlogeni”

„Păi, vedeți, domnule șef, că jurnalul este al domnișoarei Ionescu...”

Viața la țară

„Nu ne privește pe noi al cui este jurnalul: pe noi ne privește al cui este copilul!..

„Mă Berechet, ar fi bine să cercetăm chestia cu adresa...

„S'o cercetăm, Popescule.

„Va să zică adresa este pe numele domnișoarei Margareta Ionescu. Ce însemnează asta?

„Dracu știe...

„Incurcată afacere!..

Ca la comandă, jandarmii își deteră capelele pe nas și se scărpinară iarăși după ureche...

„Incurcată afacere!..

„Să căutăm în manual.

Dirigintele poștei interveni din nou:

„Afacerea este foarte descurcată... Copilul are adresa în regulă, iar adresanta este cunoscută... Mai desburcat de-așa n'are cum!

„Să știți c'asa este.

„Cum dracului de nu ne-a dat în gând domnule?!... A știut păcătoasa că domnișoara are inimă bună și că o să i-l crească bine!...
Bibliotecă Centrală University Library Cluj

„Atunci să-l predăm la destinație și să-i trăiască...

„Dar cu procesul verbal ce-i facem?

Dă-l vătăjelului să mai șteargă podișca de urmele delictului.....

PAUL CONSTANT

INTOARCEREA LUI DON QUICHOTTE

Venim, ologi, din cântec și genună,
schilozi întorși din basmul alb cu mori.
De-acuma, rupți de aripi lungi de lună,
suntem asemeni spartelor viori.

Cântecul mare a plesnit pe-o coardă
ca 'n piept rănit de stins violoncel.
In or'ce coastă zace-o jerbă moartă
și 'n or'ce braț un leș de porumbiel.

Zi, Sancho, bunăseara tuturoră.
Ne'nchidem: scoici bolind mărgăritare.
Ne-a viermuit pe pleoape aurora,
ne-am frânt: catapetesme mari de zare.

Inghenunchiați pe'ntoarcerea amară,
vom jindui alt drum și alt trofeu.
In grajd, tânjește gloaba. O să moară
visând, ca noi, plecări pe curcubeu.

Coif cârpocit și platoșe și teacă
îmi zac rugini și-mi plâng la căpătâiu.
De dorul unor răni de promoroacă
mor zalele și chivăra dintâiu.

Cu piept dogit de clopot spart în două,
visăm, plângând, plutirea în poemă
spre alte mori de diamant și stemă
și-o schilodire ca un crin de rouă...

Iar când întoarcerea ne prăfue'n tăcere
— comete stinse, curcubee reci —
ne svârcolim în așternuturi de zăcere,
sbătute săbii în captive teci.

Și, arși de amintire și de vise,
ne sfâșiem cămășile lunateci,
s'acoperim cu sărutări, sălbateci,
luceferii din rănile închise.

Urmele verzi le sărutăm, stelate,
și 'n geamăt lung ne prăvălim în besne
când ultimele răni întârziate
se sting — medalii vechi — pe frunți și glesne.

RADU GYR

STANȚE*)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cu sculptorul stă piatra, ia pictorul culoarea
Să-ți făure tiparul și trupul să-l redea,
Dar eu am doar cuvinte să 'ncerc fermecătoarea
Minune ce mi-o dărui s'o prind pe lira mea.

Din șoaptele suflării vreau să-ți cioplesc conturul,
Din cântec vreau să-ți aflu un har nemuritor.
Din sunet de mătase îți voi croi condurul
Și din silabe limpezi și coapsă și picior.

Cu râsete de rimă albi dinții tăi îi număr ;
Cu ritmuri de suspine îți farmec sânul plin ;
Cu rotunjimea strofei răsare braț și umăr
Și ca o alăută tot pântecul senin.

ION PILLAT

*) Din volumul *Tărm pierdut*, în curs de apariție.

INTOARCERE

După înmormântarea femeii, Ion a Ionesei, intră pe poarta lăsată vraise, în curte.

Văzând pustiul ce stăpânea în urma moartei, și ne mai zărind-o robotind prin curte ca altădată, îl apucă așa un urât, că de năcaz își isbi de pământ căciula moștenită dela tată său, cu atâta forță, încât plesni.

Inciudat trase o sudalmă românească tuturor sfinților din calendar, așa cum numai el știa să sudue când era necăjit și intră în căscioara a cărei pereți coșcoviți, abia mai țineau acoperișul de șindrilă, despărțit de pământ doar de singurul ochiu de geam. Aruncă o lovitură de picior potaei aciuată în prag, care șchelălăind se depărtă.

Cum intră simți o răbufneală de aer înăcrit, iar mirosul de tămâie îi tăie respirația.

Stinse opaițul ce era pe sfârșite și care uitat aprins, mai fumega, scoțând un fum înecăcios de untură râncedă.

Deschise ușa spre a năvăli aerul de afară și obosit cum era, se trânti pe patul, unde cu câteva zile mai înainte zăcuse nevastă-sa.

Incercă să așipească, dar gândurile nu-i dădeau pace. „Singur“, șopti el, singur. Nu mai am pe lumea asta pe nimeni și la acest gând îl podidi un năcaz pe viața asta. •

Și cum sta așa îngândurat, privirea-i căzu pe candelă de sub chipul Maicii Domnului, care își sbuciuma flacăra încoace și încolo. Se stinge și ea, spuse el și pironindu-și privirea pe icoană, ațipi.

Cât timp a dormit nu-și putea da seama. Pustiul din suflet par'că-i dispăruse. I se părea acum că nu-i stingher, că cineva veghează asupra lui, și hotărât se sculă.

Soarele ridicat acum un ceas pe boltă, se pregătea să apună după dealuri, pe când în turla biseriței, clopotul se ruga tânguitor pentru sufletul morților.

În curte, Joian al lui, numai piele și oase mugi când îl văzu, chemându-l, pe când câinele costeliv, începuse a urla de foame.

Deabia acum își aduse aminte, că nu-i singur și cum mațele începură să-i arate că nu le-a dat nimic astăzi, se duse la lavița unde ținea mâncarea, goni cu dosul palmei negura de muște aciuată pe boțul de mămăligă rece, sdrobi cu pumnul o ceapă, înfulecă câteva foi pe care le îndesă alături de ghemul de mămăligă ce-l frământase în palmă și plescăind din limbă, începu a mesteca leneș, îngândurat.

Odată sătul se sculă. Făcu semnul crucii, și îndreptându-se de șale, își ridică dăsașa din colț, pe care și-o puse după gât.

Aruncă o bucată de mămăligă și câinelui ce tot timpul îl privise din pragul casei, numărându-i bucăturile. Bău o cupă de apă stătută și ștergându-și mustățile cu dosul palmei ieși, după ce își bagă în desagă restul de mămăligă și ceapă.

De afară mai privi încăodată înăuntru, după care închizând cu băgare de seamă ușa, se opri la boul ce mugea.

Il deslegă și mânându-l până la poartă îi dădu drumul pe câmp, îmbrâncindu-l cu vârful opincii.

Boul o luă la goană, apoi încetinindu-și pasul se opri, întorcând capul. Privirea blândă îl zăpăci. Smulse cum era înciudat, din gardul de nuele un par, cu scopul de a-l lovi, dar răsgândindu-se, se opri locului cu fața spre răsărit și închinându-se zise: — Iartă-mă Doamne; după care o luă peste câmp ocolind satul.

Ajuns în capul satului, dădu în drumul de țară, marcat peste câmp prin stâlpii de telefon.

Din capul satului privi spre locul copilăriei sale și cu 'n oftat se așternu drumului, umplându-și plămâni cu aerul serii.

De ce se 'ndepărta de sat, de ce și sufletul lui de om bun dar năcăjit, începu să-l frământe.

Acum, când era departe de căsuța lui, o părere de rău îl apucă. Îi era milă de Joian al lui, de câinele pe care îl crescuse de mic, și oprindu-se se întrebă. — Ce se vor face ei fără el? D-apoi, căsuța, va ajunge o ruină, și muștră în adâncul sufletului se scărpină la ceafă, nehotărât. Și cum sta și privia spre sat, i se păru

că plopii din marginea lui îl chemau înapoi prin fluturarea frunzelor, precum înapoi îl chemau căsuțele satului, cuptorul, unde se aciua seara când se ducea la culcare și de unde cuprinde cu ochii, toată odaia.

Il striga pe nume licărirea candelii, iar icoana Sfintei pe care o părăsise i se păru că plânge acolo, în unghetul unde era agățată.

Până și vântul care-i biciua fața îi șoptia în urechi să se întoarcă, să mai stea de vorbă cu el prin acoperiș, și să-l necăjească mai ales toamna, când se muncia să-i sburătorească câte o șindrila scăpată din copcile cuielor mâncate de vreme.

Ii părea rău acum când a plecat, după oamenii satului, după holdele și imașul lăsate în urmă.

Îi era dor după satul lui pierdut acolo în valea Târnavei, după jocurile, cântecele și obiceiurile lui, pe când în urechi auzea mugetul lui Joian și schelălăitul câinelui lovit și astupându-și urechile să nu mai audă, o rupse la fugă înapoi spre sat.

SCRISOARE DIN MUNȚI*)

Tată, munții șui au îmbrăcat sarică de aramă,
N'auzi cum iară, ceterile, cetenii te cheamă?
Pădurile au ruginit ca toamna în tulee
Și cineva a zugrăvit în frunzară, ospăț de curcubeu.
În padină și-au făcut culcuș niște ciute de iască,
Miorile noastre iarba din ceară nu vreau s'o mai
[pască.
Astăzi am cioplit un tulnic Savetii, să-l aibă pe
[Târgu Găinii:
Acuma știe horii, ai s'o auzi, de s'or minuna străinii.
Mama-i tot cu grije, mereu se uită'n calendar
Și Lisandru-i cere'ntruna bănuți să-și cumpere
[abecedar.
Era să uit: fata gornicului, ceia, care șapte veri a
[tot bolit,
Eri pe la ojină, în mâna popii s'a sfișit.
Tată, cum de nu te mai întorci? Acolo jos în țară
N'a'nceput în frunze, în miriști și'n cer, vara să moară?

V. COPILU-CHEATRĂ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ANOTIMP

Orice zi mă împarte
Între zâmbet și moarte
Și limpezimea fără asemănare
Urcă odihnă și boare.

Heruvimii scutură lini
Praful ruginii pe ape și crini,
Călătorind lângă fiecare gând,
Cer și pământ legănând.

Pașii în negre viori
Trec de genuni și comori,
Ca o stea luminoasă și moartă
Ce n'o să mai bată la poartă.

GEORGE VAIDA

*) Din volumul de poeme „Cartea moșului” apărut de curând în editura „Lanuri”.

C R O N I C I

OAMENI ȘI OPINII

UN JUNIMIST UITAT: ȘTEFAN CACOVEANU

Admițând că Grigore Alexandrescu s'ar scula din morți, și venind în mijlocul nostru, ar răsfoi toată literatura dela el încoace, în deosebi *fabula*, afirmăm cu toată certitudinea că nu în d. Vasile Militaru sau în altul, și-ar găsi continuatorul, ci, în Ștefan Cacoveanu. Despre Ștefan Cacoveanu, s'a scris foarte puțin în secolul nostru, deși l-a asistat.¹⁾ Fostul prieten și coleg de cameră al lui Eminescu la Blaj, în bună parte a meritat această tăcere. Din latențele spirituale ale aceuia care la 1880 dovedise remarcabile virtuți epice, n'a fișnit nimic; măcar că însăși T. Maiorescu, într'o ședință a „Junimii” din 16 Martie al aceluiași an, a prezentat pe Ștefan Cacoveanu, ca un element promițător, după balada „Floarea soarelui” pe care criticul ieșan o citi în acea ședință. Dela balada „Floarea soarelui” și până la volumul de *Fabule* apărut în 1925 la Casa Școalelor, n'a publicat decât două legende versificate: „Petru Voinicul” în „Noua Revistă Română” a lui Hașdeu, și „Logofătul Tăut” apărut în Blaj 1913. Ar fi locul să vorbim aici despre cea dintâi („Floarea soarelui”), publicată în „Convorbiri Literare” (1880), desigur, după retușările făcute de autor, în urma „observațiilor” lui T. Maiorescu într'o scrisoare, în care acesta (T. M.) ne pare de o exagerată modestie. Dintr'o recunoștință față de numele criticului „Convorbirilor”, publicăm această scrisoare ca material *inedit*:

București, 4 Sept. 1880

Stimate Domnule,

„Domnul Paul mi-a dat manuscriptul legendei D-tale „Floarea Soarelui”. L'am citit și-mi a plăcut, sunt chiar părți cari mi-au plăcut mult.

Se înțelege că sunt gata a'l propune „Convorbirilor” spre publicare. Inșă mai înainte de aceasta imi iau voie a vă spune

1) A murit în 17 Decemvrie 1936, în vârstă de 95 de ani, la Alba-Iulia, unde ocupase timp îndelungat postul de judecător.

câte-va observări care dacă le veți primi, ar produce o mică schimbare în manuscriptul Dvoastre.

1. Mai întâiu vă propui ca din poate suta de ori în care întrebuințați cuvântul „dalbă”, să'l ștergeți de vre o 95 de ori și să'l înlocuiți cu altul. Fata e „dalbă”, steaua e „dalbă”, cetitoarele sunt „dalbe”, floarea e „dalbă”, lumea e „dalbă”, mirele e „dalb”, vestea e „dalbă”, etc.

Știu că se întrebuințează adese în poesii populare, dar ce e ertat poporului nu e ertat scriitorului. Eu am manuscriptul Dumnitale paginat. Dacă mai ai la D-ta un asemenea exemplar, indică mi epitelele modificătoare după pagină și rând și eu voiu trece schimbarea în manuscriptul Dumnitale pentru imprimat.

2. Pagina 4, jos,

*Nu m'așez și nu mă las
Până nu 'i dobor din nas.*

„Dobor din nas” e cu mult prea vulgar, și cred că trebuie înlocuit cuvântul, poate schimbată toată rima.

3. Pagina 6, spre mijloc:

*Surioara dela dos
Pe furiș, încet, frumos*

Scoate lin etc.

„Încet, frumos” e umplutură pentru rimă și trebuie schimbat

4. Pag. 9, unde întrerupeți povestirea epică cu un fel de alocuțiune către cititoare:

*„Aleii mândre tinerele,
Dalbe cititoare a mele. etc.*

și ați pus și Dvoastră semne de îndoială, cred și eu că acele șase versuri trebuie să se șteargă.

5. La pag. 4, jos, și 15 sus, versurile:

Tot ce mișcă, tot ce sboară

până la:

Din verdeța arborilor

pe care le-ați pus și Dvoastră în parentesă propui și eu să se șteargă, fiindcă sunt un fel de repetiție.

Dar în genere descrierea dela începutul cântutului II, nu'mi prea place, sunt multe vorbe de „strălucire” și de o „uimire” dară nu e nimic plastic nici prea fantastic. După ce:

*Belciugul dela poartă
Făcea soare'n lumea toată*

viu cu un efect slăbit:

*Ferești mândre și lucrate
Tot din pietre nestimate, etc.*

Eu aş propune o prelucrare mai bogată a întregii descrieri sau o prescurtare a ei.

Pagina 32;

Dar satana de noroc

nu cred că poate merge.

7. Tot acolo imediat precedent:

Ş'apoi noi ne-am fost jurat

Să'i aducem de bărbat

Smeu urât şi necurat.

Nu e adevărat, că s'au fost jurat; nu ni s'a spus mai înainte când ni s'a dat convorbirea surorilor de atunci.

8. Pag. 34;

O lumină vederoasă

Subt o oală de lut groasă.

„Vederoasă“ e cuvânt foarte frumos, dar mi e teamă că „oala“ fiind vorba de pat şi de culcat să nu deştepte un gând trivial care să strice tot efectul frumosului pasagiu. N'aşi putea găsi altceva?

9. Acum încă vreo două observări mai importante. La sfârşitul pag. 43 şi 44, se lungeste prea mult descrierea întristării fetei fără a merge crescând cu efectul ei din slăbindu-se prin repetiţie. Propui dar ca versurile:

Cât era, Doamne, întristată

Faşa ei cea desfătată

până la:

Şi cu ochi'l ocolesc

Şi cu sborul mi'l feresc

să fie în tot cazul suprimate.

10. La sfârşitul Cântului II soţia soarelui se plânge că nu-i vede faţa. Apoi îndată la începutul Cânt. III. când o întreabă soarele de ce oftează, ea 'i spune că e dor de casă, iar îndată ce ajunge acasă se plânge iar că nu 'i cunoaşte faţa.

Aceasta pentru mine strică toată imagina curată a fetei. Are aerul că este neadevărată către iubitul ei bărbat, că 'i ascunde adevărata durere sub cuvântul dorului de casă, şi perde chiar interesul povestirii, care de altminteri culminează în iscodirea planului celui rău din partea celor două surori rele, pe când însaşi soţia soarelui trebuie să ne apară mai nevinovată.

Propun dar ca la sfârşitul cântului II să se suprimă tristeţea ei pentru revederea feţei lui, să rămăie această tristeţea deşteptată numai în convorbirea ei de mai târziu cu surorile.

Iată Domnul meu câteva observări dictate în fuga con-

deiului, dar eu sunt un simplu cititor critic, dumneata ești autorul, și prin urmare dumneata ai să hotărăști.

Pe mine m'a indemnat numai dorința, ca o lucrare care mi se pare bună, să fie adusă la toată perfecțiunea ei posibilă“.

Cu deosebită stimă

T. MAIORESCU

De mult nu mai fu văzută slova lui Cacoveanu în publicațiile de peste munți. Cu mai puțin în cele de de dincoace de munți, în Ardeal, cu toate că Iosif Vulcan i-a cerut de atâtea ori material pentru „Familia“ sa.

Cu ardelenii nu s'a împăcat; a fost un ireductibil adversar al etimologismului și al tuturor „principiilor de limbă“ cipariene. Atitudine împotriva filologului dela Blaj, va fi luat, ba chiar și împotriva spiritului blăjenesc, mai ales, după ce i s'a refuzat catedra de profesor, carieră la care râvnise mult. Studiind la Viena (teologia și literele) și la București (literele și filosofia, 1868-69), întors acasă, trebui să suporte și acest refus venit din partea mitropolitului Vancea, fapt care îl făcu să se înscrie la Academia Juridică (Sibiu), renunțând pentru totdeauna la dascălie, împlinind astfel voia destinului prin greșeala unui om. Intrând în magistratură (Alba-Iulia), trăind izolat și necercetat decât în câte o vară, de nepotul său, regretatul Ion Paul și Miron Pompiliu, Ștefan Cacoveanu, cu vârsta, a trecut din faza „exercițiilor“ literare. Scria greu și rar; șlefuiă expresia până ajungea la puritate și formă. A scris puțin. Dar tot ce a scris rămâne dovada unor construiți migăloase și frumos rânduite. Nici nu putea scrie altfel un cărturar care-și formase o cultură literară din clasicii francezi și germani. În biblioteca rămasă de la el, Racine, Boileau, La Fontaine și Lamartine, se găesc aproape în întregime. La fel: Lessing, Gessner, Gellert și alți scriitori germani.

Seriam la începutul rândurilor noastre, că Ștefan Cacoveanu este *adevăratul* continuator prin manieră, interpretare și rod, al lui Gr. Alexandrescu. Inșă, pe când acesta a știut profita de timpul său, Șt. Cacoveanu, din scrupule literare, a lăsat să mucezească în sertare un material prețios (cum erau *Fabulele* lui) 60 de ani, până când d. Al. Lapedatu și Ion Paul au insistat pentru editarea lor la Casa Școalelor. Dacă le-ar fi tipărit atunci când le-a scris („am înjghebat aceste încercări

âcum 50-60 de ani, când dascălul meu fericitul în Domnul, Grigore Alexandrescu, scria fabulele sale nemuritoare *cum da Dumnezeu*"), astăzi am vorbi *altfel* despre el. Apologurile (fabulele) lui Șt. Cacoveanu aduc o prospețime de limbă și o înțelepciune limpede, așa cum o are poporul în proverbele sale, vechi cât veacurile. „In toate se simte o înviorare, o undă de respirație populară ; îi suntem recunoscători celui care le-a scris.“¹⁾

Tuturor le-a plăcut limba fabulelor lui Cacoveanu, afară de d. Mihai Dragomirescu, care îi cerea eliminarea ardelenismelor din fabule și înlocuirea lor cu alte cuvinte „convenționale, cunoscute de toți românii“. Ambiția „părintelui Științei literaturii românești care, din păcate, ajunsese censor literar la Casa Școalelor, deslănțui o adevărată teroare asupra bietului bătrân: „Dacă nu reveniți asupra dispoziției ca să se tipărească textul în tocmai după manuscrisul trimis (cel cu modificările propuse de d-sa N. R.), cu părere de rău, eu voi fi în contra tipăririi“.²⁾ Cu aceeași îndărătnicie s'a împotrivit, ceva mai târziu, și la tipărirea „Legendelor“ la Casa Școalelor. Cu voia, sau fără voia „Bulgarului speculant“, cum îl numea Ion Paul pe directorul „Institutului de Literatură“ din București, fabulele au apărut prin August 1925. Ion Bianu fostul președinte al Academiei Române, după lectura lor, scrie că „dela Alexandrescu până acum nu s'a mai produs o asemenea operă în literatura noastră“.³⁾ Harnicul bibliograf și istoriograf de odinioară, îl anunța că-l va prezenta spre premieră, la vr'unul din premiile mărunte ale Academiei Române. Distincția i-a și fost acordată de înaltul for cultural. In sfârșit, după ce d. Mihail Dragomirescu propunea spre tipărire cu gratuită generozitate maculatura unei Cora Ralu (cine o fi asta?), Mișu Ralea și a altor „talente“ descoperite de d-sa, pentru graiul și duhul acestui neam de plugari iubitori de cărți sfătoase și pline cu tâlc, *Fabulele* lui Șt. Cacoveanu, aducând o mirosnă de lut reavăn și mâzgă jărănească, nu i-au plăcut. Mai ales, expresiile neaoșe ardelenești, dulci ca smochinele. (Ar trebui să-și pună cenușa pe cap, d. M. D., pentru această jignire adusă Ardealului).

1) N. Iorga : Universul literar An. XLI No. 43,

2) Scrisoare către Ștefan Cacoveanu din 25 Mai 1925.

3) " " " " " 18 Oct. 1925.

Il absolvim de această greșeală, fiindcă *n'a știut ce face*. Mărturiile vremii vor dovedi că mai mare valoare are *pentru neam* volumul de fabule ale lui Cacoveanu decât toată literatură d-lui M. Dragomirescu și a talentelor provocate de domnia sa, a căror neputincioasă proză s'a tipărit pe spinarea țării (Casa Școalelor). Dacă directorul „Inst. de literatură” a avut orbeați, sau, poate chiar albeață pe ochi și piatră la inimă ca să nu poată judeca obiectiv o operă literară, iată un om, mai puțin fudul decât d-sa, dar mai deștept decât d-sa, d. Ovid Densușianu, exprimând într'o frază ceea ce n'a înțeles d. M. Dragomirescu: „Genului tradițional al fabulei i-ați dat o înviorare din atingerea cu sufletul românesc; răsar din versuri gânduri ale țărânului nostru, sfătoșia lui, cum și unele expresii populare dintre acelea care pot îmbogăți limba literară.”¹⁾

Incheind, ne exprimăm regretul că Șt. Cacoveanu, într'o viață lungă, cât două de a noastră, din lene, din timiditate sau din scepticism, ne-a lăsat o prea modestă moștenire literară.

NICOLAE ALBU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

C Ă R Ţ I

TRAIAN CHELARIU: ZARURI

(colecția revistei „Junimea literară”)

„Zaruri”, situează pe d. Traian Chelariu între gânditori. Totuși, prin peisajul gândurilor și al expresiilor din aceste „Zaruri”, rămâne mai mult un poet, dar un poet îndrăgit de investigații launtrice. Cred că nici n'a vrut să demonstreze altceva prin cartea de care ne ocupăm.

Că nu ne-au uimit „cugetările” d-lui Tr. Chelariu trebuie s'o spunem, precum și ceace ne-a plăcut din cartea d-sale, datori suntem a o arăta. Se cuvine să călcăm, de multe ori, peste sentimente, de dragul obiectivității. Am făcut-o altădată, vom face-o și acum.

În articulația „gândurilor” sale cuprinse în „Zaruri”, d.Tr.Chelariu e tributari unei lungi serii de filosofi, începând

1) Scrisoare către Ștefan Cacoveanu din 24 Oct, 1925.

dela Descartes și Montaigne, până la Bergson și Kierkegaard. Rău lucru nu e, fiindcă d. Tr. Chelariu mai are un exemplu înaintea sa, pe d. Emil Cioran, care în „Pe culmile disperării” e plin de împrumuturi, ajuns însă la al treilea volum profund personal. Dar, nu mă încumet să-l pun alături de Emil Cioran, pe d. Traian Chelariu, pentru că n'am pe ce îmi sprijini îndrăsneala. De câte ori nu ne trece, ca un năduf, câte un gând atârnat de suflet, mai din adâncuri, decât cum ar fi acesta a d. Tr. Chelariu, pe care eu nu l-aș fi publicat:

„Intr'o societate în care e posibilă corupția, toate instituțiile sunt, în mod potențial (?) coruptibile. De aceea controlul e just. Dar și controlul controlului. Și așa mai departe... (pg. 14). Dacă premisele ies din capriciile gânditorului, putem ajunge la un înfinit număr de sofistice concluzii. Părerile care au caracter de eliberări definitive, pot fi socotite și rezultantele unei culturi serioase într'o direcție oarecare. Ca atare, cer să li se acorde creditul înțelegerii obiective. Supunem spre o severă atenție o părere a d. Tr. Chelariu referitor la critica, sau mai bine zis, criticii noștri literari din care se poate vedea cât de parțiale — nu individuale — sunt „vederile” d-sale, deși iau forma aforismelor, circumscrise, bine înțeles:

„Criticul bun, vorbind de volumul unui începător, îi dă atenția pe care ar da-o ori căruia autor consacrat. Noi însă, din prima copilărie suntem astfel crescuți că admirăm capriciile autorilor mari și nu prețuim la justa lor valoare faptele mari (?) ale autorilor care nu s'au bucurat sau nu se bucură încă de renume”. (pg. 21).

Dl. Tr. Chelariu e obsedat, probabil, de insuccesul debutului său literar, sau chiar și al altora. Dece? L'aș mai întreba încăodată, dece se simte neîndreptățit? Pentru că în cultură se câștigă mai greu renumele, gloria, decât în arena sportivă? E adevăraț. Dar gloria sportivă ține cât un sezon prelungit, pe când cea literară bate la poarta eternității. „Greșala”, sau „păcatul”, își are tâlcul pe care-l poate explica oricine.

Revenind la *critici*, socotim că un critic *bun*, poate să semnaleze un talent, prin lectura versurilor unui debutant; alte pronosticuri, sunt anticipări necântărite. Și asta n'o poate risca un critic bun. Baudelaire spunea că succesul unui literat are la spatele lui o serie

de insuccese; încercări moarte înainte de a fi vii. Va fi vorbit de el, autorul „Florilor răului”? Așa se crede. Afirmam la începutul cronicii noastre, nițel retezată, că d. Traian Chelariu n'a notărnicit gândirea — schelet, de nuntă cuvintelor, care sub condeiul d-sale se completează armonios. Reproduc o pagină din „Zaruri” — un condensat omagiu adus cărții, oricare din lume. Ascultați-i măcar începutul:

„Carte, unealtă a sufletului meu! Nici imn tainelor tale nu vor să fie aceste simple cuvinte, nici laudă nesfârșitelor tale frumuseți, carte închipuire și înfăptuire a tuturor marilor doruri omenești. De mi-ai slujit drept punte peste bezne sau de mi-ai fost aripă spre înălțimi, fie că mi-ai fost chee pentru uși fermecate sau leac pentru tăcute dureri, sau, ca lampă lui Aladin, minunată împlinire a vedeniilor din înserările copilăriei, între atâtea altele mi-ai fost îndreptar căderilor nesfârșite prin sitele și strâmtorile dialectice ale rătăcirii mele omenești, totdeauna te-am socotit drept cea mai de preț unealtă a sufletului” (pag. 84-86). Poate fi mai puțin decât un poem frumos, acest snop de cuvinte? Aspirația e majoră. Drumurile sunt deschise; dar nu bogăția lirică, la care ține atât de mult d-sa, îi va înlesni ajungerea prin cordonatele gândirii, la grandios. De aceea, ar fi bine, pentru stăruințele d-sale în albia reflexiilor pure, să renunțe la alternanțe.

B. IORDAN ȘI V. MUNTEANU: REVIZORI ȘI INSPECTORI

(Editura „Cugetarea”)

Ne servim de o notiță din revista „Orientări” — Moinești, spre a susține că și d. V. Munteanu e scriitor. Natural, scriitor, așa cum poate fi, și nu cum ar trebui să fie. Vorba e că, d. B. Iordan împarte meritele — dece nu și riscurile? — ultimei sale cărți, cu d. V. Munteanu. Despre literatura d-lui B. Iordan ni s'a dat prilejul să vorbim. „Invățătorii” a fost cartea care ne-a îndemnat la o cinstită prețuire a lui B. Iordan.

Romanul „Invățătorii”, având un caracter autobiografic prin destăinuirile din cariera autorului, se putea conta mai mult pe sinceritatea prezentării mediului

pe care îl exploatează d. B. Iordan. Acea notă de autenticitate învăluită dealungul romanului în orânduirea unui stil însořit, i-a adus multe elogii.

Nu aceleași păreri le avem despre „Revizori și Inspectori“, romanul d-sale ultim, scris în colaborare cu d. V. Munteanu. (Nu știm, cum se poate scrie un roman în colaborare?) Fiindcă nu cunoaștem nimic din literatura d-lui V. Munteanu (pentru ce n'am spune-o?), vom vorbi mai puțin de d-sa, rezervându-ne dreptul a ne ocupa altădată de *ceea ce va scrie singur*. Deocamdată, zăbovirea noastră rămâne lângă d. B. Iordan, deși bănuim că săvârșim o indelicateță față de d. V. M.

Cu „Revizori și inspectorii“, d. B. Iordan, continuă seria modelelor sale anterioare din „Învățătorii“, amplificând acțiunea, prin intrarea pe teren a șefilor *ierarhici* ai învățământului primar: Inspectori de circumscriptie, inspectori de activitate extra școlară, revizori, subrevizori, etc. Inșă ceea ce-l deosebește total de restul operelor, romanul acesta e un rechizitor aspru făcut putredelor noastre organe de control. Intâmplător, facem parte dintre acei 40.000 de modești dascăli, victime a acestor „îndrumători superiori“, care sunt organele de control. O bună parte din cele scrise de d. B. I. ne sunt cunoscute. Totuși, putem s'o spunem că în Ardeal — fără orgoliu regional — organele de control nu s'au pretat la așa josnicii ca un alde Iordache, insp. de *extra*, un libidinos veșnic cu ochii după fuste, ori subrevizori de control în genul lui Bujeniță, respingătoare figură de subrevizor *flămând*. Dar nu urmează de aci că nu sunt adevărate cele cuprinse în „Revizori și inspectorii“. Pentru cine vrea să cunoască situația inv. primar dela noi, cărțile d-lui B. Iordan sunt cel mai prețios indiciu. In ele se pot vedea racilele școlael și a conducătorilor ei. Un realism crud e lectura lor. Referindu-ne la conținutul ultimului roman al d. B. Iordan, subscriem ironiile și satirele ieșite din pliscul condeiului, ca pleasna unui biciu pe spinarea semidocților și timoraților, împinși de clubul politic în fruntea posturilor de răspundere. Considerat astfel, romanul „Revizori și inspectorii“, nu numai că nu ultragiază morala și prestigiul autorităților școlare — cum susțin unii — ci din contră, arătând viciile și defectuoasa recrutare a organelor de control, impune o schimbare, pe care

am vrea-o să vină cât de curând spre binele școalei noastre. Dar pe noi aci nu ne interesează limitele până la care se ridică obiectivarea datelor sociale comentate în lungul și'n latul cărții. Asta putea fi obiectul unui memoriu. Să vedem dacă putem raporta valoarea reală artistică, celei politice, cum i-am zice, întrebuintând un termen plenar.

Dacă ni s'ar da un cuvânt — intermediar — între apolitic și aliterar, am ști să-i fixăm locul, acestui roman. Prea împrăștiată, întinsă oarecum forțat dela pag. 209 până la sfârșit, acțiunea romanului merge într'o invariabilă și fadă derulare. În general, în „Revizori și inspectori”, ceea ce strică mai mult, e planul. Nu există în tot romanul un punct central, sau un ax psihologic în jurul căruia să urmărim acțiunea, care e într'o simțită discontinuitate. Se vede că autorii au pus mai mare preț pe materialul brut, a cărui prelucrare lasă de dorit. Așa cum e, romanul „Revizori și inspectori”, deși nu angajează mai mult decât operele precedente numele d-lui B. Iordan (ce să zic de d. V. Munteanu?) în literatură, rămâne o alcătuire epică documentară, în teaurul datelor învățământului nostru.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

V. COPILU-CHEATRĂ: CARTEA MOȘULUI (Editura Lanuri 1937)

Versul d-lui V. Copilu-Cheatră e bolovănos, aspru, gronțuros, fără ascensiune, așa cum e viața reală a moșilor, a căror pajiști de suflet și-au găsit în d-sa un sincer interpret. Cartea aceasta cu poeme moșești, nu e nici preludiul, nici încheerea vijelioasei lor vieți, crestată'n culmi de istorie și umilită în vremuri prezente.

Crescută în prelungiri și ecouri de dramă, viața moșului e searbădă și lipsită de sărbătoare. *Înălțimile* au rămas munților, substituindu-le cu hărnicia palmelor și curățenia sufletului; moșilor blânzi și pașnici le-au rămas curmăturile și văile goale. E atât de evidentă vitregia și umilința în care se sbat moșii, în cât, dacă am avea altfel de ochi, ar trebui să vedem spiritul lui Horia, Cloșca sau Avram Iancu, cum ne plesnește cu biciul privirilor. Am rămas nemernici și nerecunoscători lor și din ce a fost rău, am făcut și mai rău; peste

munții Apuseni s'a plimbat de două ori destinul neamului nostru, și prin stăpânii lor, moșii, ne-a lăsat Dumnezeu semn în nădejtile viitoare.

Sorocul acestor calde iluzionări s'a împlinit, odată cu recunoașterea dreptății noastre istorice (1918). Primăvara bucuriilor i-a găsit în sărăcie. Dar astăzi par mai apăsați de ea.

E amară aghiasma versurilor lui Copilu-Cheatră. Ele nu vor îndulci sufletul nimănui. Din durerile cuiva, e păcat să-ți faci plăceri. Ar fi o necuviință.

Cântecul mut, versul întors în elegii, adună tristețile fiilor Ianului :

În cartea asta toate vorbele mă dor.
Și nu știu de-i tristețea strânsă aici ciopor.
Aș vrea s'o culeg plină de pe la moșii mei,
Ca cei ce vor citi-o să'ncremenească stei.

Nu știu de ce, darul acesta de a tălmăci în cuvinte frumoase durerile și bucuriile, nu poate fi pus totdeauna în concordanță cu argumentația logică a premiselor. De exemplu, în aceeași poezie din care am reprodus fragmentul de mai sus, dăm peste două versuri de slabă ordine :

Și răs ne e pădurea, noi ne urnim prin țară,
Prohod purtat pe uliți chemare la ciubară.

(Inceput pentru carte)

Pentru cei ce nu înțeleg prezența sentimentului tragic din melodiile lui Copilu-Cheatră, reproducem motivarea pe care le-o oferă poetul :

Cum putea poemul moșului altfel să'nflorească,
Când a crescut în stei cu tristețea, din glie românească!
(Poem românesc)

Departe, în țară, dus cu datina aceluiași meșteșug, moșului ciubarar, dintr'un petec de munte, i se relevă toamna, anunțată prin celini de brazi și prin curcubeul frunzelor. Feciorul, de acasă, îi trimite carte bogată în detalii și'n zugrăveli strâmte :

Tată, munții șui, au îmbrăcat sarică de aramă,
N'auzi cum iară, ceteretele, ceteni te cheamă?
Pădurile au ruginit cu toamna în tulee
Și cineva a zugrăvit în frunzară, ospaj de curcubeu.

În padină și-au făcut culcuș, niște ciute de iască,
Miorile noastre iarba de ceară nu vreau s'o mai păcă.
Astăzi am cioplit un tulnic Savetii să-l aibă pe Târgu Găinii.

Mama-i tot cu grije, mereu se uită'n calendar
Și Lisandru-i cere 'ntr'una bănuți, să-și cumpere abecedar.
(Scrisoare din munți)

(Punctuația e identic redată). Din toată cartea lui Cheatră, cuprinzătoare de multe frumuseți, fără îndoială, cea mai serioasă și mai promițătoare mângâiere pentru noi e ciclul „Chipuri”. Reținem pentru relief ei, poema „Mama”. O altă, egală în efort de realizare, „Tata”, o socotim cea mai izbutită :

Tata-i moț, bătucit de vreme,
Aspru cum e o piatră necioplită,
Vărtos cum un bolovan de cremene.
Făgaș crestă de ploaie și de vânt,
Ii stăruie pecete în molcomul cuvânt.
Cu mâni măișite de rășină,
Cioplește doage 'nceagă doniți,
Și apoi le schimbă pe fărină
Pe cele 'nstrăinate uliți.

Tristețea cu degetele inimii ei, s'a sbătut în unduirea unor sentimente majore ; a desfiacut tristețea în felii, și din densitatea lor s'au revărsat plete de argint pur, în cea mai verosimilă ipostază lirică, așa cum e „Poemul pentru tristețea Tuiei” din ciclul „Întoarcere la fata munteană” :

Tuie, în ochii tăi, rād luceferii teme
Și cerul a'nscris în ei, pentru poem, numai vis și steme.
Copilăria ta-i un snop de amintire
Mai de preț cum cuminecătura din pötire.
Elegia ce-ți scriu, tu ai vrut,
Să fie rodul meu durut
Și poate nici eu, nici tu
Nu suntem ceea ce vrem acu.
Decât tristețea ce'nfloreste pe hârtie,
În livada cărții și în poezie.

L-aș lăuda pe Copilu-Cheatră, dar, mă întreb dacă e cinstit să lauzi armura sufletească a unui prieten. Pentru că Cheatră mi-e prieten, l-aș ruga să fie mai atent la punctuație, fiindcă de altceva nu se face vinovat prin „Cartea moșului”, volumul său de debut.

NICOLAE ALBU

R E V I S T E

PAGINI LITERARE

(Anul V, Nr. 4)

Acest exemplar cuprinde două studii interesante: *Restaurarea omului* de Bucur Țincu și *Invitație la metafizică* de Grigore Popa. În primul, Bucur Țincu pledează pentru personalism, pentru omul independent, pentru libertatea lui spirituală. Formele dictatoriale ale vieții actuale (fascism, socialism, comunism) sunt tot atâtea mijloace pentru intrarea omului în anonimat. Cauza e desigur, fondul materialist al acestor sisteme, care ajută, indirect, la anihilarea inițiativei și creației. Condamnarea idealului colectiv cade și asupra unei organizații tinerești din țara noastră, care e legionarismul. Dar fiindcă legiunea e creștină, cităm câteva rânduri de edificare: „Epoca creștină pe care o înfățișează unii ignoranți ca pe o tiranie seculară, a fost în realitate timpul cele mai mari libertăți spirituale... Singurul sens de viață posibil”. Iată deci suportul moral al colectivității românești, pe care o dorim creatoare de personalități veridice.

„Invitația la metafizică” (d. Grigore Popa are o deosebită slăbiciune sau dragoste pentru „invitații”) afișează aceeași tendință de purificare, de așezare a omului la altitudini spirituale, de situare a filosofiei, nu ca o știință tehnică, ci ca pe o mare înțelepciune a vieții. Făcând, la început, câteva considerații elementare asupra tragismului, autorul scrie apoi o frumoasă afirmație: intrarea tineretului românesc în problemele metafizice, în luptă spirituală, în crearea unui destin. În urmă, o apostrofă profesorilor, care rareori sunt și psihologi și care nu trebuie să uite „că au de lucru cu vârsta cea mai metafizică a vieții, cu adolescența... Nimeni ca elevul la această epocă nu este mai frământat și mai chinat de problemele care alcătuiesc substanța metafizică a filosofiei”.

Teodor Murășanu publică patru poeme dintre care *Otrăvită adiere*, are multă originalitate. Virgil Carianopol, în „Cântec pentru Doamna lui Neagoe Basarab”, n'a fost destul de atent la sugestiile ce le pot provoca unele cuvinte. Poemul, totuși, frumos.

Proza o semnează dd.: I. Agârbiceanu (o frumoasă frescă de obiceiuri românești) Silviu Bardeș, V. Beneș, Ion Ștefan.

La cronici, Grigore Popa scrie despre înființarea Academiei Mallarmé în Franța, această țară cu dragoste pentru poezie, V. Beneș despre expoziția pictorului Carol Hübner, iar d. Romulus Demetrescu obișnuita sa cronică literară. N. Ladmiss Andreescu scrie o însemnare despre succesele pictorului N. Brana la București.

GEORGE MIHAIL

I N S E M N Ă R I

ARTĂ ȘI AUTOR

În prezent, se discută cu mult interes și intensitate raportul dintre artă și morală. Litigiul e vechi și pe cât de vechi, pe atât de neclarificabil pentru că, asemenea domeniului filosofic, unde nu se poate indica precis când începe metafizica și încetează religia sau invers, tot așa și în controversa de față.

Ceeace voim să discutăm, pentru moment, e o încercare asupra raportului dintre artă și creatorul ei. Desigur, o autonomie a operei de artă față de cel ce a creat-o este categorică. Această autonomie, însă, nu este totdeauna absolută și, în majoritatea cazurilor, faptul e simptomatic pentru mării creatori, la acei cari, prin realizarea artei lor, devin exponenți ai etnicului căroră aparțin.

Ne apropiem, astfel, de un caz la ordinea zilei: cazul d-lui Mihail Sadoveanu. Personalitatea literară a d-sale e în deobște cunoscută. Unul dintre cele mai mari talente artistice ale scrisului românesc fiind și, în acelaș timp, dintre cei mai reprezentativi ai etnicului nostru, d-sa a fost solicitat să servească cu numele său pe antetul a două răspândite ziare, scrise în românește, dar străine intereselor poporului în a cărui limbă sunt redactate. Intrucât dl M. Sadoveanu a fost liber să primească acest lucru, este un fapt care poate fi scuzat numai cu o argumentare sofistică.

Constituția garantează libertatea conștiinței, în măsura în care manifestarea acesteia nu stingherește bunul mers al Statului, după cum, liber e scriitorul să

ducă sau nu o viață conformă cu cele ce scrie, în aceeași măsură. Intervin aici, însă, doi factori mari coercitivi, decât oricare lege consfințită prin constituție: acela al bunului simț și acela al patriotismului faptic.

D-l M. Sadoveanu are o operă literară care, pe lângă un viguros talent, evidențiază și un puternic suflu reprezentativ al etnicului nostru, după cum am mai spus-o. Tălmăcit în limba germană, *Baltagul* d-sale a impresionat cum nu se poate mai frumos pe cititorii germani și, într'un timp foarte scurt, — de anul trecut până acum — prima ediție s'a epuizat. A fost pentru noi, Românii, una din cele mai frumoase cărți de vizită — artistice — care ne-a impus și ne-a câștigat primatul literar în comparație cu literaturile balcanice în acest sens. Este încă un indiciu al calităților afirmate asupra operei autorului de care ne ocupăm.

Odată cu acceptarea conducerii ziarelor suspomenite, câțiva inși, se zice, în elanul dragostei pentru țară și, totodată, în jignirea pe care au simțit-o, prin trecerea unui reprezentant atât de autentic al artei românești în slujba străinilor și înstrăinaților, au aruncat în foc, în chip demonstrativ, câteva exemplare din scrierile d-lui Mihail Sadoveanu.

S'au sesizat de acest act, nu numai scriitorul în cauză și, precum era firesc, întreg Sărindarul, dar și reprezentanți de frunte ai spiritualității românești, protestând contra unor asemeni încriminări săvârșite față de d-l M. Sadoveanu.

Astfel stând lucrurile, ne încercăm să lămurim, pe cât e cu putință, întrucât demonstrația contra atitudinii actualului director al ziarelor „Adevărul” și „Dimineața” este „barbară”.

Tematica și realizarea scrisului d-lui Sadoveanu, am văzut, sunt pur românești. Câștigarea d-sale pentru conducerea ziarelor menționate s'a făcut nu pentru fizicul și nici pentru greutatea materială a omului, ci, pentru greutatea morală dobândită de om prin raportul talentului și mai ales, a românescului realizat esteticeste de d-l Sadoveanu în măsura acestui talent. Desigur că, dacă d-sa ar fi fost un gazetar oarecare, înainte de a avea o operă literară atât de grandioasă și importantă, din punct de vedere al etnicului nostru, solicitarea ziarelor de pe Sărindar nu s'ar fi produs sau, dacă aceasta

se întâmpla, netăgăduit că nu s'ar fi pornit reacțiunea la care asistăm și, cu atât mai puțin, demonstrația cu pricina.

Arderea câtorva exemplare din opera d-lui Sadoveanu în plin public, nu poate fi socotită decât *grosso modo* și cu rea credință în interpretare, o barbarie. Ea nu e decât simbolul unei protestări, atât timp cât nimeni n'a tins și nici nu a cerut anularea sau completa dispariție a operei literare a autorului în chestiune. Iulius Caesar putea foarte bine să fie omorît de către Brutus, în patul Calpurniei; era mult mai ușor și mai puțin îngrozitor.

A fost asasinat în plină ședință a Senatului, pentru că, prin acesta, se urmărea distrugerea dictatorului și nu a omului. S'au ars câteva exemplare din opera d-lui Sadoveanu pentru a se demonstra că încrederea acordată de către „Adevărul” și „Dimineața” a fost un fapt săvârșit pentru literat, nu pentru om. Niciunul dintre fruntașii spiritualității românești, cari s'au alăturat, protestator cu acest prilej, autorului *Baltagului*, nu vorbesc despre om ci, exclusiv despre operă.

Prin scrierile sale, d-l M. Sadoveanu s'a integrat patrimoniului nostru etnic și iată de ce ni-l reclamăm ca pe un bun ce ne aparține neputând concepe omul, înafară de opera sa. Ce interpretare s'ar fi putut da lui Eminescu, privit prin *Scrisoarea III-a, Doina*, articolele politice, etc., dacă autorul *Lucefărului* ar fi primit să dețină aceeași calitate, pe care o ocupă astăzi dl Sadoveanu, precum s'a mai spus? Ce înțeles ar avea pilduitorul sfârșit al lui Socrate, de a cărui faptă finală s'a spus că valorează mai mult decât toată opera pe care ar fi predicat-o ulterior, în cazul când ar fi primit să evadeze din temniță?

În fața unor asemenea exemple, alte comentarii sunt de prisos.

Suntem convinși că lumina adevărului va învinge și că odată d-l M. Sadoveanu va reveni de unde a plecat. Numai că dorim acesta cât mai curând...

CONSTANTIN-STELIAN

PLAUDITE, CIVES!

Expoziția de poezie tânără, după cum citim în „Pământul” (VI, 159) al confratelui Eugen Cialic, s'a li-

chidat cu un eșec. Așa că încercarea d-lui Teodor Scarlat (care se pare a fi avut rol însemnat în aranjare) de a prezenta Capitalei pe cei câțiva poeți, pe care banii i-au ajutat să se ridice în furcile înălțate de d-sa, a fost dureroasă.

Dar, mai mult decât insuccesul acestei încercări tinerești (și recunoaștem, originale) ne-a durut criteriul care a ghidat pe conducătorii acestei expoziții. Cine a plătit la timp două monede de 100 Lei, a fost spânzurat pe pereți, cine n'a plătit, a rămas. O minuțioasă cercetare a poemelor care să figureze în sala „Mozart“, o apreciere directă a talentelor, nu s'a produs. Într'o materie atât de serafică, cum e poezia, a intrat, tulburător și discordant, spectrul banului. Dar sunt și poeți săraci, poate cei mai mulți. Și poate chiar cu o lirică superioară, Dar cum se face, că chiar cu bani, din Ardeal n'au fost invitați decât Ștefan Baciuc Ion Th. Ilea și George Popa, primii prezenți la expoziție (desigur au plătit, al treilea absent, fiindcă n'a plătit. Mai erau în Ardeal V. Copilu-Cheatră, Ion Moldoveanu, C. S. Anderco, Aurel Marin și alții chiar.

Pentru a arăta frumusețea uneia din cele două poeme ale lui George Popa, acest prinț al poeziei moderne, poeme ce erau să figureze în sala „Mozart“, vom transcrie „Manole vorbește zărilor“, poem sortit Lanurilor, dar publicat din întâmplare în „Familia“ dela Oradea (IV, 1-2) și care a entuziasmat pe spectatorii celor două șezători literare ale Societății Scriitorilor Români din Ardeal, ținute la Brașov și Tg. Mureș. Iată poemul:

*Mănăstirea e acum aproape de cer,
Lângă îngerii purtători de hanger,
Lângă soare și lângă grădini
De stele românești și de mălini.*

*A lucrat aicia mult norod
Pentru Dumnezeu și voevod.*

*Români crescuți cu aer de gorun
Și-au adunat tot sufletul lor bun,
Cu mâna'n cărămidă și l-au pus,
Să urce mănăstirea tot mai sus,
Ca brazii mari pe șoldurile țării,
Ca soarele din marginile zării.*

*Din calești au coborât boieri,
Din munți, cu mierea'n inimă, oeri,
De prin orașe negustori,*

*Și-au lăsat danie pentru culori,
Pentru zugravii ce i-au știut mai mari
Și pentru cei mai meșteri iconari,
Care-au făcut pe îngeri și i-au scris
Cu linie subțire de vis,
Pe sfinți, ca într'o carte românească,
Cu părul lung de cânepă domnească.*

*Alături, jupînițele cu mâni ușoare,
Mătăsuire lină de mioare,
Cu țările din lună pe vestminte,
Cu aur la încălțăminte,
Cu ochii, iezer de tristețe,
Grele de atâta frumusețe.*

*Cerceii Doamnei și inelele,
Care semănau cu toate stelele,
Mărgăritarele,
Vasele de aur și paharele,
Toate s'au schimbat și au rămas
În culorile de pe iconostas.*

*Pentru mănăstirea aceasta
Mi-am închis între ziduri nevasta.
Acum stă sub vopsele și var
Pieptul mățos ca un stergar
Și-mi trece prin ureche, nechemat,
Glasul ei de flaut încuiat.*

*Dar ce se vede? Norodul s'a dus
Și am rămas pe mînăstire sus,
Tot norodul s'a întors spre cămin
Și am rămas singur și strein,
Aici, lângă păsări, lângă doinele vântului,
Depart de țara pământului.*

*Imprumută-mi pasăre, aripa ta,
Pentru funie, razele, stea,
Apropiăți-vă munți,
Să vă calc cu piciorul pe frunți, —
Sau mai bine, legendă, scрие-mă'n vers,
Să rămân de-apururea neșters.*

Domnul Teodor Scarlat și alții care l-au ajutat la frumoasa d-sale încercare, trebuiau să prevadă un eșec. Cel puțin moral. Il anunțau criteriile. Dovadă că printre scriitorii tineri, expoziția n'a avut răsunset și mi se pare, nici aprecieri deosebite. Că au fost acolo și poeți veritabili, e adevărat. Dar în unele cazuri, talentul a fost confundat cu banul.

MIHAIL AXENTE

ACTIVITATEA SOCIETĂȚII SCRITORILOR ROMÂNI DIN ARDEAL

Deși de curând înființată, Societatea Scriitorilor Români din Ardeal, activează, se mișcă. Nu cunoaștem în întregime programul pe care și l-a trasat, dar îl bănuim. Unele puncte vor fi grele de realizat, altele chiar imposibile. Dar d. Victor Papilian, care e sufletul acestei societăți, a înțeles marea însemnătate pe care o are legătura dintre scriitor și cititor și a căutat să o obțină prin șezători literare în centrele Ardealului. În acest scop s'au aranjat șezători la Brașov (13 Februarie 1937) și la Târgu-Mureș (28 Martie 1937). La prima șezătoare, pentru care a ostenit „Astra” brașoveană, (al cărei președinte e d. Eftimie Mărculescu) F. O. R-ul și Asociația Profesorilor secundari, a citit proză doamna Branîște Căliman și dd.: Victor Papilian, Paul Constant, Octav Șuluțiu, Mihail Axente și Olimpiu Boitoș, (studiul ce îl publicăm în fruntea acestui număr) iar poeme dd.: Teofil Bugnariu, Ștefan Baciu și cel ce semnează aceste rânduri. Șezătoarea a avut loc în Aula liceului „Andrei Șaguna”, unde s'a adunat un public select.

La șezătoarea de la Târgu-Mureș, aranjată de soc. „Tinerimea Română”, în sala Palatului Cultural, au citit proză d-nii: Victor Papilian, Mircea Alexiu, Victor Iancu, Mihail Axente, Olimpiu Boitoș, iar versuri dd.: Al. Ceușianu, Vasile Netea, V. Copilu-Cheatră și subsemnatul.

Prin aceste șezători s'a ajuns un dublu scop: întâi s'au cunoscut scriitorii între ei, a doua oară, ei s'au prezentat publicului stabilindu-se astfel acea legătură sufletească, necesară și indispensabilă pentru susținerea literaturii și cărții în genere.

Mulți tineri scriitori ardeleni acuză numita societate de ermetism și ostilitate. Dar cei ce vorbesc astfel, nu cunosc dragostea cu care d. Victor Papilian, președintele ei, înconjoară pe scriitori și îi îndeamnă la o convenire. Intrarea în societate se face pe baza unei fructuoase activități (colaborări la reviste și volume) iar nu cu dedesubturi despre care auzeam vorbindu-se. Tinerii ardeleni sunt datori să o sprijine, tocmai pentru prestigiul lor.

Societatea va urmări desigur și satisfacerea altor imperative, dar până atunci șezătorile literare sunt un fericit mijloc de activitate pozitivă.

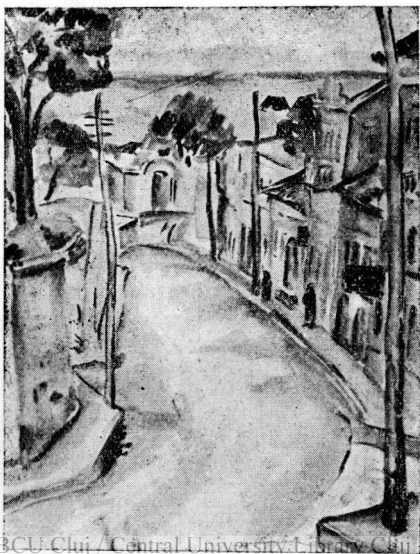
GEORGE POPA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

N. Tonitza

Balcic

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Nușă Radu

Balciș

L A N U R I

Anul IV

No. 2

1937

S U M A R U L

- OLIMPIU BOITOȘ: „Sărăcia“ literaturii noastre dramatice
GEORGE POPA: Poem pentru fata românului
PAUL CONSTANT: Viața la țară
RADU GYR: Intoarcerea lui Don Quichotte
ION PILLAT: Stanțe
MIHAIL AXENTE: Intoarcere
V. COPILU-CHEATRĂ: Scrisoare din munți
GEORGE VAIDA: Anotimp

C R O N I C I

Oameni și opinii

- NICOLAE ALBU: Un junimist uitat: Ștefan Cacoveanu

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cărți

- NICOLAE ALBU: Zaruri de Traian Chelariu, Revizori și Inspectori de B. Iordan și V. Munteanu, Cartea moșului de V. Copilu-Cheatră

Reviste

- GEORGE MIHAIL: Pagini literare

Insemnări

- CONSTANTIN-STELIAN: Artă și autor
MIHAIL AXENTE: Plaudite, cives!
GEORGE POPA: Activitatea Societății scriitorilor români din Ardeal

Reproduceri

- AUREL VLAD: Peisaj sighișorean (coperta)
N. TONITZA: Balcic } interior
NUȘA RADU: Balcic }

BIBLIOGRAFIE